

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Гречаник Марії Ігорівни

«Особливості становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей»,
представлене на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. У сучасному суспільстві гендерна ідентичність залишається складним соціокультурним феноменом, який охоплює широкий спектр питань, що охоплюють самовизначення та взаємодію особистості із соціальними контекстами. Особливості формування гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТІК+ набувають особливого значення, оскільки вони часто стають об'єктами дискримінації та соціального неприйняття. Дослідження цього питання сприяє розумінню впливу соціальних, культурних та психологічних чинників на процес становлення ідентичності, а також розробці ефективних підходів до надання консультативних послуг для представників спільноти. В умовах зростаючої відкритості до різноманіття ідентичностей це дослідження відповідає потребам суспільства у формуванні толерантного та цивілізованого суспільства.

Актуальність представленої роботи обумовлена також недостатньою представленістю наукових робіт, присвячених саме становленню гендерної ідентичності гомосексуальних осіб у контексті культурних і соціальних трансформацій, характерних для пострадянського простору. Багато досліджень зосереджуються на питаннях сексуальної орієнтації, ігноруючи унікальність гендерної ідентичності в рамках ЛГБТІК+ спільноти. Вивчення цього аспекту дозволяє висвітлити складні процеси формування особистісної ідентичності, враховуючи вплив суспільних стереотипів, соціального тиску та правових умов.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Представлене на розгляд дослідження є чітким і логічним на всіх етапах його виконання – як на етапі обґрунтування наукового апарату дослідження, так і при викладенні розділів дисертації та її висновків у

відповідності до визначених мети та завдань. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри психології Запорізького національного університету на 2022-2027 рр. «Психологічні закономірності соціальних процесів та розвитку особистості у сучасному суспільстві» (державний реєстраційний номер: 0122U200428).

Дисертанткою детально розглянуті наукові джерела від класичних підходів до сучасних наукових досліджень, у яких розкриваються теоретична модель становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей, зміст, структура, компоненти гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТІК+. Результати цього аналізу склали теоретичну базу дослідження. Спираючись на цей фундамент, дисертантка на високому професійному рівні розв'язла поставлені дослідницькі завдання: теоретично обґрунтувала зміст, структуру гендерної ідентичності гомосексуальних людей, її психологічні особливості, чинники становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей; розробила теоретичну модель гендерної ідентичності гомосексуальних людей; емпірично дослідила гендерну ідентичність гомосексуальних людей (її зміст, структуру, типи, складові); розробила та апробувала модель психологічного консультування ЛГБТІК+клієнтів щодо становлення їх гендерної ідентичності.

Розглядаючи зміст, структуру, складові гендерної ідентичності гомосексуальних людей, у процесі аналізу наукових джерел цього феномена дисертанткою було виділено теоретико-методологічні підходи до проблеми гендерної ідентичності гомосексуальних людей. Авторкою доведено, що зміст, структура, компоненти гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТІК+ полягає у значенні впливу суспільних норм і стереотипів на формування самооцінки, переживання гендерної дисфорії, а саме - стрес меншин, гомосексуальні люди та ЛГБТІК+, високий рівень гомофобії та трансфобії. Одним із важливих висновків є те, що гомосексуальні особи часто стикаються з дискримінацією та гомофобією, що, які може призводити до погіршення психічного здоров'я, розвитку депресії та інших психічних розладів.

Важливим аспектом гендерної ідентичності є вплив концепції маскулінності, яка значною мірою обумовлюється соціальними, культурними та психологічними факторами. Традиційні моделі маскулінності часто є домінуючими, що призводить до формування жорстких гендерних стереотипів і спричиняє феномен токсичної маскулінності.

Відповідно до визначеної теоретичної моделі гендерної ідентичності гомосексуальних людей, дисертанткою було виділено три компоненти гендерної ідентичності гомосексуальних людей – когнітивний, конативний та афективний. Когнітивний компонент гендерної ідентичності ЛГБТІК+ включає різні аспекти знань, переконань та усвідомлення особи про її гендерну ідентичність. Конативний компонент ідентичності ЛГБТ стосується поведінкових аспектів та намірів, пов'язаних із самосприйняттям і самовираженням особистості як частини ЛГБТ-спільноти. Афективний компонент ідентичності ЛГБТ включає в себе емоційні аспекти та особисті переживання, пов'язані зі сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю.

Поєднання підходів у дослідженні проблем ЛГБТІК+ спільноти разом з аналізом фундаментальних положень гендерної ідентичності, а також емпіричних даних, що відображають вплив різних аспектів на зміст ідентичності, дозволило дослідниці виділити та проаналізувати низку соціально-психологічних чинників, що впливають на становлення гендерної ідентичності. Відповідно до розгляду сукупності соціально-психологічних чинників, які впливають на становлення гендерної ідентичності ЛГБТІК+, дисертанткою була розроблена теоретична модель гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТІК+, яка може розглядатися як методологічна основа дослідження та вивчення змісту гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТІК+. Дана модель передбачає врахування об'єктивно-ситуаційних та суб'єктивно-особистісних соціально-психологічних чинників в процесі становлення ідентичності.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів.
Новизна отриманих результатів полягає в тому, що дана робота є певним

внеском у психологічну науку, що вивчає прояв феномену гендерної ідентичності гомосексуальних людей у різних соціальних системах. Дисертація є комплексним дослідженням теоретичних, методичних та практичних аспектів проблеми особливостей становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТІК+. У дослідженні здійснено теоретико-методологічний аналіз та узагальнення експериментальних результатів проблеми становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТІК+.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання результатів дослідження в освітній практиці, про що, зокрема, свідчать довідки про впровадження, наведені дисертаткою. Одержані результати дослідження можуть бути використані психологами, соціальними працівниками, викладачами. Розроблена авторська модель психологічного консультування може бути використана у створенні програми психологічного супроводу, програм психоедукації, просвіти з питань надання психологічної допомоги. Окрім того, матеріали дослідження можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів та інститутів післядипломної педагогічної освіти, які здійснюють підготовку та перепідготовку фахівців в процесі викладання різноманітних курсів соціально-психологічної спрямованості.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Кількість та обсяг опублікованих праць відповідає вимогам і свідчить про достатню апробацію основних положень дослідження. Зміст і основні результати дисертаційного дослідження відображено у 8 публікаціях. Аналіз змісту зазначених публікацій свідчить про достатню повноту викладу в них основних положень дисертації.

Апробація результатів дослідження відбувалась на всеукраїнських та регіональних конференціях та на університетських наукових заходах. Результати дослідження доповідалися автором на засіданнях кафедри психології Запорізького національного університету у 2023 та 2024 рр.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Можна констатувати відсутність порушень академічної доброчесності при викладенні результатів дисертаційного дослідження, наявність посилань за текстом дисертації на всі положення, що не є авторськими і задіяні як на теоретичному, так і емпіричному етапах дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, вважаємо за доцільне виокремити дискусійні положення та висловити зауваження й побажання до окремих результатів дослідження.

1. В теоретичному розділі роботи авторкою проаналізовано біологічний та психологічний компоненти гендерної ідентичності, але недостатньо розкрито соціокультурний контекст, який формує гендерну ідентичність, оскільки остання містить соціальну складову.

2. У підрозділі 1.3. за результатами теоретичного аналізу проблеми дисертантка виокремлює основні підходи до дослідження феномену гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТК+, як базової структури та, за узагальненням яких, пропонує теоретичну модель змісту гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТК+. Варто було б, на наш погляд, зазначити в описі моделі, які саме положення виокремлених підходів слугували методологічною базою дослідження.

3. У роботі варто було б приділити більше уваги критичному аналізу попередніх наукових праць, присвячених гендерній ідентичності, особливо з урахуванням досвіду досліджень у країнах з високим рівнем соціальної прийнятності ЛГБТ+ спільноти. Це дозволило б розширити наукову базу та підкреслити актуальність вибору саме цієї теми.

4. Висновки до розділів та загальні висновки містять основні відомості про отримані результати, однак, на нашу думку, дисертацію лише б збагатило більш ґрунтовне висвітлення отриманих результатів у висновках.

Вказані зауваження й побажання не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної та практичної цінності як такого, що є завершеним, цілісним і самостійним, характеризується науковою новизною, теоретичним і практичним значенням.

Загальний висновок:

Дисертаційна робота Гречаник Марії Ігорівни «Особливості становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених наукових студій відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Гречаник Марія Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Опонентка:

Кандидатка психологічних наук,
доцент з наказу кафедри філософії
і педагогіки Київського
національного університету
культури і мистецтв

 М. С. Діденко

Підпис Діденко М. С. засвідчує:
Кандидат мистецтвознавства, доцент,
заслужений працівник культури України,
перший проректор
Київського національного університету
культури і мистецтв

 І. С. Бондар